

Hersegade 9 og naboerne —

13-7-56.

Af en gades og nogle ejendommes historie i en af Roskilde bys ældste dele — Ved en gammel bygnings ejerskifte efter næsten 100 aars forløb — (Af FANNY FANG)

Roskilde.

Den 5. juli d. a. vedtog Roskilde Haandværkerforening at købe egen ejendom. Det blev præsteboligen, Hersegade nr. 9, der hidtil havde tilhørt den præsteembedet ved Roskilde Domkirke. Den 10. juli faldt det første afdrag paa købesummen, og handelen er derved gaaet i orden, bortset fra endelige formaliteter. Som meddelt er det meningen at anvende det store beboelseshus til klublokaler, eventuelt til udlægning m. m. Ved dette køb kan man sige, foreningens dagligliv kommer ind i nye baner, og en ny og anden aand rykker samtidig inden for de gamle mure. Der kan derfor rent byhistorisk for nærværende være grund til at paapege det ca. 95-aarige gamle hus' hidtidige anvendelse, idet det ikke alene endnu i dag er imponerende af størrelse og udseende for sin tid, men ogsaa for den særstilling som enebebøelse, det har haft gennem alle de mange aar.

Da Roskilde tog til at vokse.

I den største del af forrige aarhundrede var Hersegade over store partier ubebygget. Fra Graabrødrestræde strakte marker, med stengærder foran, sig langt op i gaden mod det nuværende Jernbanegade, som kun eksisterede som sti eller markvej. Den bebyggelse, som fandtes i gaden, laa spredt og bestod kun af lave huse. Markerne ejedes væsentligst fra far til søn af købmænds- og møllerfamilierne Borch og Brønniche. Købmændene Borch var bl. a. ejere af de østligst beliggende marker, der fra Graabrødrestræde grænsede op til Graabrødre kirkegaard, hvortil de tidligere havde hørt, da Graabrødre var kirke og kloster.

Omkring 1850—60 tog Roskilde til at vokse, uden at tallet af indbyggere dog endnu var naaet til 5.000, vængerne i Hersegade i den østre side laa da hen som gode byggegrunde. Bebyggelsen af denne side blev dog først helt gennemført i begyndelsen af 1890'erne med hjerneejendommen til Graabrødrestræde.

Tre imponerende „højhuse“.

I 1847, da jernbanen mellem København og Roskilde kom i gang, blev det første høje hus bygget i Hersegade, nu nr. 18, i 1847—48. Det skal være opført af en banemester Schnede, der, som det er fortalt, anvendte tiloversblevet træværk fra jernbanestationen. bl. a. vinduesrammer, til dette hus. Ligheden kan ikke helt benægtes. I 1851 ejedes det af en jernbanekonstruktor Christensen. Dette oplyses i en skrivelse til borgerrepræsentationen, hvori andenpræsten ved domkirken, L. P. Grüner, søgte om at maatte købe denne ejendom til embedsbolig for andenpræsteembedet. Ansøgningen blev ikke bevilget, den blev derimod imødegaaet med den motivering, at „ejendommen ligger ubeekvent i byens sydligste grænse i forhold til domkirken i dens nordligste, ubeekvent for præstegerningen og dertil behæftet med mangler, indkørsel, stald og haveplads.“ I den lille by Roskilde skulle man aabenbart leve i tæt nærhed. Pastor Grüner boede paa torvet i nr. 8, og vej-længden for præstesøgende borgere var lang helt op i Hersegade!

Tanken om at faa en embedsbolig til andenpræsten ved domkirken har altsaa været fremme allerede i 1851, efter sigende endog før. Der skulle imidlertid gaa endnu en del aar, før bestræbelserne blev virkeliggjort.

Ud for Grønnegade byggede agent Anders Borch ejendommen, nr. 11, paa en af sine egne markgrunde. I 1858 er der tinglæst et skøde fra ham til lægen ved den nyopførte Roskilde amts syge-daare og arbejdsanstalt, det nuværende

Roskilde Amts og Bys Sygehus gamle del, distriktslæge I. C. V. Ryge. Huset i Hersegade minder i stilen om amtssygehusets ældste bygning, der opførtes i aarene lige forud. Dets arkitekt var Henrik Steffens Sibbern, der ogsaa vides at have givet tegning til Hammers store farveribygning, Ringstedgade nr. 3. Baade i stil og materiale er der forbindelse mellem de tre bygninger.

Det tredje „højhus“ i Hersegade blev Hersegade nr. 9, det hus, der i dag gaar en ny anvendelse i møde. Ved siden af nr. 11 lagde købmanden Anders Borch det meget kraftigt udseende og rummelige beboelseshus, muligvis i den hensigt selv at benytte det, naar han trak sig tilbage. Det blev dog aldrig til noget. Ved nytårstid 1860 overtog købmand J. L. Schade forretningen, medens han selv blev boende i sin store købmandsgaard, Algade nr. 12, nu Højskolehjemmets ejendom, og endnu i 13 aar vedblev at handle med vin, korn og tømmer. Han boede i stuelejligheden, vestligst i ejendommen, den del, der i dag udgør en del af Hotel Roars restaurations lokaler.

Tegningen til Hersegade nr. 9 er bevaret fra 1861.

Huset staar i nutiden endnu som projekteret.

I marts 1861 er en tegning til bygningen i Hersegade fremlagt i Roskilde bygningskommission. Den er udarbejdet i København og dateret 9-2. 61, men desværre er arkitektens eller konstruktørens underskrift ikke helt læselig paa grund af kartonets ælde. Ganske ejendommeligt er det, at bygningen, planlagt i 1861, i det svundne næsten hundredeaar er undergaaet saa rent ubetydelige ændringer i sit ydre, som tilfældet er. Synligt er det, at tidens tand har gnavet hist og her, men endnu bærer den, som projekteret helt fra begyndelsen, sine to opbyggede gavlpartier, sine to i lighed dermed opbyggede frontespicer, ens mod gade og have, sin stentrappe til gaden, sine formede jernprydelser og bygherrens navnetræk A. B. paa sin facade. Det maa formodes, at huset er opført i 1861—62, men derom har man ingen oplysninger, desværre heller ikke helt autentiske, om, hvem der i de første aar kom til at bo det. Nogle ældre har villet fortælle, at husets første beboer var sognepræsten for Vor Frue og Sct. Jørgensbjerg, H. P. B. Hertz, der i 1865 tog sin afsked, 73 aar gammel, men ifølge andre oplysninger maa være fraflyttet sin gamle beboelse, Skolegade 13, nu Odd-Fellow Logens ejendom, nogle aar forud. Anders Borchs søster, Inger Bolette, var Hertz' hustru.

Da ejendommen blev præstebolig.

I en artikel i „Jul i Roskilde“ 1925 oplyser frk. Fred Tolstrup, at hendes forældre, pastor Carl Tolstrup og hustru, var de første præstefolk, der fik embedsbolig der

og flyttede ind i boligen i sommeren 1867. Ved et skøde, udstedt 15-10. 1868, er ejendommen af Anders Borch endeligt overdraget til anden præsteembedet ved Roskilde Domkirke. Frk. Tolstrup fortæller endvidere, at da hendes forældre kom til Roskilde 1866, beboedes ejendommen af distriktslæge Ryge. Om denne oplysning skulle bero paa en fejlhuskning eller passe, er ikke saa ligetil at finde besvaret. Dr. Ryge ejede jo ejendommen ved siden af, nr. 11. Denne solgte han til sognepræsten for Vor Frue og Sct. Jørgensbjerg, J. Bang, 1867, og samme aar købte han pastor Hertz' tidligere bolig, Skolegade 13. Der opførte han en hel ny ejendom, delvis den nuværende bygning, og gav den i flere maader stor lighed med præsteboligen i Hersegade.

I følge overlevering gennem frk. Tolstrup fra hendes fader, skal, saavidt jeg har forstaaet det, skrive hun, det skyldes kong Christian den Ottende, at andenpræsten ved domkirken fik embedsbolig. Ved et besøg engang i Roskilde fik han at vide, at en saadan ikke fandtes, og han skal da have tilvejebragt en sum penge som grundfond til køb af en passende bolig. Denne fandt man altsaa omsider i Borchs ejendom i Hersegade 9. Endnu i dag kan man overbevises om det gode valg, dens standsmæssige udseende, den rummelige bolig, som denne ejendom indeholder. Tiden, som vender op og ned paa saa meget, har i dag gjort den for stor og besværlig at bo for en nutids familie. Derfor er der sket en forandring.

De præster, der har boet i embedsboligen i Hersegade.

I korthed skal her nævnes de skiftende familier, som gennem ca. 90 aar har haft deres hjem dér. En nøjere skildring af de præstefamilier, som saa mange i byen har kendt, ville her føre for vidt, skønt fristelsen ligger nær.

Pastor Carl Tolstrup og hans store familie boede der indtil hans død 1886. Fra 1866 til 1912 var provst Gabriel Heiberg andenpræst ved domkirken, han døde først 1917. Hans efterfølger var senere biskop F. C. Bruun Rasmussen fra 1913 til 1922. Derefter kom pastor Ernst Wiese fra 1922—1935, pastor J. Arnberg fra 1936 til 1944, og fra 1945 til nu i juni maaned, dr. theol. K. Jordt Jørgensen, der er flyttet til en ny embedsbolig andetsteds i byen. — Om langt de fleste, selv af de ældste, er minderne i erindringen endnu friske blandt deres samtidige.

For anden gang køber haandværkerforeningen bolig i Roskilde.

Roskilde Haandværkerforening, der er stiftet 1870, har en lang foreningshistorie bag sig. Det bliver en mærkedag, naar den endelig faar til huse i det store hus paa den mindeværdige plads med Graabrødre kirkegaard som østlig nabo.

Nu afdøde redaktør Chr. Thomsen, forening, som enighed i standen „Roskilde Tidende“, har i anledning af foreningens 75 aars bestaaen givet en skildring af foreningens liv og dens begyndelse, der skyldtes et tidstegn: Den skarpe lagdeling mellem høj og lav indenfor de forskellige stænder, ogsaa haandværkerstanden. Den mindre haandværker blev sig bevidst, og foreningen har, som tidene ændres, klaret sig bravt. Det er ikke første gang, foreningen stiler mod at faa eget bord under fødderne. Det første skridt gjordes ved køb af en ejendom, „Frederiksminde“, i Munkebro i 1896, men ønsket om at rejse en stiftelse var ogsaa levende, og begge dele var der endnu ikke midler til. Stiftelsen er senere blevet til virkelighed, og nu, 52 aar efter, at „Frederiksminde“ blev solgt, ser man drømmen virkeliggjort. Den handlekraftige

Fanny Fang.